

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ruКЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Тюбешиле

Республикада социал-экономика болумгъа энчи эс бургъандыла

Бу кюнледе КъМР-ни Башчысы Казбек Коковну бла Россейни Президентини Шимал-Кавказ федерал округда толу эркинликке келечиси Юрий Чайканы ишчи тюбешилери болгъанды. Аны кезиунде республикада социал-экономика болум сюзюлгенди, Къабарты-Малкъардан барып, энчи аскер операция бардырылгъан тийреледе къуллукъ этгенлеге не жаны бла да себеплик этиу къалай къуралгъаныны юсюнден да селешингенди.

Казбек Коков Юрий Чайкагъа мобилизациягъа кере аскерде къуллукъ этген жерлешлерин кеп болмай жокълагъаныны юсюнден айтханды, алагъа эмда аланы юйюрлерине къаллай болушлукъ этилгенди да билдиргенди. Алгъаракълада республиканы оноучусу аскерчилеге ай сайын 25-мингишер сом телеуню юсюнден указгъа къол салгъанды. Алагъа техника, багъыу керекле бла дарманла, кийимле эмда башха затла дайым жиберилип турадыла.

Муниципалитетледе да мобилизациягъа тюшгенлени юйюрлерине адрес болушлукъ къуралгъанды. Алагъа сабий садла ючюн хакъны телемезге эркин этилгенди. Андан сора да, #МЫВ-МЕСТЕ деген регион штаб ишин бардырады. Ол инсанладан келген болушлукъну юлешуноу къурады. «Барыбызгъа да магъаналы болгъан бу ишге жаш телююз, жамауат, волонтерла да кеси ыра-

зылыклары бла къошулгъандыла», - деп чертгенди Казбек Коков.

Ушакъны кезиунде регионну инвестицияла жаны бла болумуну юсюнден да селешингенди. Ол санда сёз тахта кегетлени жабыкъ халда ёсдюрюу жаны бла Чегем районда ишлене тургъан комплексни юсюнден да баргъанды. Ол СКФО-да бек уллуладан бири боллукъду. Анда 1500 чакълы ишчи жер къурагъа белгиленеди.

Дагъыда бир уллу инвестициялы проект Тырнауузда магъадан къазыуну башлау бла байламлыды. Мында иш къабыл кёрюлген «жол картагъа» кере бардырылады, бюгюнлюкде

предприятияны майданлары, жолла да ишлене турадыла.

Сёз дагъыда индустриялы (промышленность) парклары бла техно-парклары регионну экономикасын айнытыуда магъаналарыны юсюнден баргъанды, женгил промышленность-ха энчи эс бурулгъанды.

«Бу бёлюм республикагъа бек хайырлы болгъанына ишексизме. Къабарты-Малкъарны инвестиция онгларына къумач согууу бла кюрешген уллу россейли предприятияладан бири эс бургъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Даража

Татыулу ашарыкълагъа сурам ёседи

Къабарты-Малкъарда «Сириус М» компания томат паста эмда майонез чыгъарыуу бла кюрешеди. Аны продукциясы «Storiella Picanto» деген ат бла сатылады тюкенледе.

Компанияда айтханларына кере, ала ишлеп башлагъанлы жыйырма жылгъа жуукъ болады. Ол саулай Шимал Кавказда окъуна быллай ашарыкъла чыгъарыуу бла эм уллугъа саналады. Ала эм башына продукцияны татыуун эмда качествен саладыла, багъасы алыучулагъа тап келирча этедиле.

Предприятияны производству оборудованясы тынгылыды. Сырьёну да ала кеслери жарашдырадыла. Къаты контроль этилгенди себепли продукцияны качествен алааматды.

«Мени бизнесим» деген Араны болушлугъу бла бурунгу жыл компания эки халкъла аралы кёрмючге къатышханды: «Продэкспо-2020» эм «World Food Moscow-2020». Алада компанияны продукциясына иги багъа берилгенди, байламлыкъла къурагъа умут этгенле да чыкъгъандыла. Не десенг да, этген затынг иги, тынгылы болса, анга алыучу тапхан да тынчды.

Компания быйыл да болгъанды бир кёрмючде. Москвада ётген WorldFood Moscow-да аны продукциясына бютюнда кепле эс бургъандыла.

Бюгюнлюкде «Сириус М» чыгъаргъан томат паста эмда майонез Шимал Кавказда, Ростов, Краснодар, Ставрополь крайлада сатылады. Эм уллу алыучуларындан бири Иркутск областъданды. Гюржюден да сейирлери болгъанла бардыла.

Энди уа компания NoReCa деген бёлюмде тийишли жерин табар умутлуду. Ол а неди десеги – кеслерини продукциялары бла кафелени эмда ресторанланы жалчытуу.

УЛБАШЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

Жазылыу-2023

«Заманны» — хар таулу арбазгъа!

Хурметли жамауат!

«Заман» - миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкъны культурасыны, тарыхыны, бюгюнню жашауну, айтхылыкъ адамларыны жетишимлерини эмда жарыуларыны юслеринден басмаланган материалланы сиз бир башха изданида табаллыкъ туюлюсюз.

Алайды да, жазылыгъыз, билеклик этигиз кесигизни газетигизге! Жангы жылда да ол сизни керти шуёхугъуз, огурулу сёз негеригиз болур деп ышанабыз.

Алты айгъа жазылууну багъасы 801 сом бла 72 капекди. Изданиябызгъа Интернетде бу адресни <https://>

podpiska.pochta.ru/press/ ачып, ол магъаналы жумушну алай тамамларгъа да боллукъду.

Бизни индексибиз — П 5893

Конкурс

9 бет

Алгъаракъда билдиргенибизча, Магас шахарны администрациясы Къулийланы Къайсынны 105-жыллыгына жораланган чыгъармачылыкъ конкурсну бардыргъанды. Озгъан ыйыкъда, аны эсеплерин чыгъарып, хорлагъанланы саугъалагъандыла.

Закийни аты унутулмазча

Журтубуз

9 бет

Къашхатаудан ёрге бара Бабугентге жете келген жерде Эки-Чат-Къол-Суу деп гитче суучукъ барды. Аны аллында жолну онг жанында агъач алма, эрик, кертме терекле ёседиле. Алайы бурунгулу къабырстанды.

Орусбий кешене

Республикада социал-экономика болумгъа энчи эс бургъандыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Шёндю республикада аллай уллу предприятияла кеслерини производстволарын бардырырга боллук индустриялы парк кырауу «жол картасын» жарашдыра турабыз. Ол Нальчикни промышленность предприятияларыны тийресинде орнатыллыкды», – дегенди Казбек Коков тюбешиуну эсеплерин чыгъара.

«Ол инвестиция проектге женгил промышленностьну сау бёлюмнуча айнытырга онг берлик амалгъача кырайбыз. Анга битеу онгла бардыла. Бююнлюкде тигиу этиу производствода 12 минг чакълы адам урунады. Аны айтханым, ишлерикле табыллыкдыла. Инвестициялагъа жангы онгла дагъыда кыруулау промышленностьха кырал заказланы толтургъан предприятияла производстволарын кенгерте барыуну хай-

ырындан да кыралладыла.

Бизде юс эмда аякъ кийимле тигиуню, тери ийлеуню тынгылы кырагъан организацияла бардыла. Ала 30 тюрлю чакълы бир продукция чыгъардыла. Алагъа сурам ёсюп барады, ол санда импортну алышындырыуну чеклеринде да. Андан сора да, бизде женгил промышленностьха уста ишчиле хазырлагъан энчи билим беруу учрежденияла бардыла.

Алгъаракълада мен правительствогъа регионда женгил промышленностьну производстволарын кенгертиуню, ол санда кийимле тигиуню, кымач согъууну, алагъа керекли ууакъ-тюек затла чыгъарыуну, онгларын тинтирге буюргъанма. Ол борчну не къадар терк эмда тынгылы толтурургъа уа индустриялы парк себеплик этеригине ийнанам», – деп къошханды КъМР-ни Башчысы.

Ал жанында – сабийли юйюрге социал болушлукъ тапдырыу

Москвада Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Казбек Коковну** эм Россей Федерацияны урунуу эм социал кыруулау министри **Антон Котяковну** ишчи тюбешиулер болгъанды. Анда Къабарты-Малкъарны социал айнытыу, иш бла жалчытылыныу, халкъгъа тюшген файданы кёбейтиу соруула, дагъыда инсанлагъа социал болушлукъ тапдырыу амалла сюзюлгендиле.

Алгъаракъда Россейни Президенти Владимир Путин видеоконференция амал бла кенгеш бардыргъанды, анда сабийлери болгъан юйюрге болушлукъ тапдырыу соруулагъа энчи эс бурулгъанды. Президентни буйрукълары бла байламлы соруула регионну таматасыны бла федерал министрини тюбешиулерини ёзеге болгъандыла.

2023 жылда 1 январьдан Президентни юйюрге билекликни комплексли системасын айнытыу жаны бла буйрукъларыны чеклеринде битеу регионла бирикдилген социал телеуге кёчедиле – сабий туугъанына эм аны ёсдюргенге ай сайын пособие. Ол телеу бююнлюкде болгъан жети болушлукъ амалны бирлешдирикди эмда юйюрге сабийни туугъан кезиунден башлап анга 17 жыл толгунчу болушлукъну бюджетден алып турургъа онг берликди. Бирлешдирилген пособие энчи юйюрге бир заявление бла теленирикди, ол электрон халда жарашдырылырга тийишлиди. Владимир Путин юйюрге билекликни жангы низамын кийириу жаны бла ишни тап кыраууну магъаналылыгын белгилегенди.

Антон Котяков бла Казбек Коков ишни

кырауу соруулагъа, бирлешдирилген сабий пособияны начислениясына эм телениуконе, республикада социал болушлукъну мындан ары айныу амалларына эм бу жаны бла байламлыкъланы кырауугъа кырагъандыла.

Битеу да бирге «Къабарты-Малкъар Республикада халкъгъа социал билеклик» кырал программаны жашауда бардырыугъа республикалы бюджетде быйылгъа 17,7 миллиард сом белгиленгенди, аладан сабийлери болгъан юйюрге билекликге – 11 миллиард сом. Кырал болушлукъ 83 минг юйюрден артыкъгъа жалчытылынады. Ол а 116 минг сабийден асламды. Регион эм федерал сабий пособияланы ёлчемлерине жылны аллында индексация этилгенди, регионда жашау этерге боллукъ эм аз ахчагъа эм сакъланган инфляциягъа кёре. Битеу социал телеуле заманында эм толусунлай бериледиле.

«Ахыр жылда Россей бирикдилрилген амалланы кырауу барыуну жолундады: энди ана боллукълагъа билеклик тапдырудан башлап сабийге 17 жыл толгунчу. Аллай политиканы хайырындан биз жаланда социал тохташуулукуну сакълап кыйгъан угъай, юйюрлени кыолайлыкъларын да ёсдюргенбиз, ол санда жаш юйюрлени да. Пандемияны кезиунде экономика чеклениулени эсеплерине, кыралыбызгъа экономика басынчакълыкъ этилгенине да кырамагъанлай», – дегенди Казбек Коков, тюбешиуну эсеплерин белгилей.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Парламент

Баш финанс документге тынгылы кыарарча

КъМР-ни Парламентини башчысы **Татьяна Егорова** законла чыгъарыучу органни президиумуну кезиулу жыйылыуун бардыргъанды. Депутатла жыйырмагъа жууукъ сорууну сюзгендиле.

Ол санда «Бир-бир республикалы законлагъа тюзетиуле кийириуню юсюнден» законну проектине кыралгъанды. Урунуу, социал политика эм саулукъ сакълау комитетни башчысы **Хусейн Кажаровну** айтханына кёре, ол «РФ-де пенсия эм социал страхованияны фондуну юсюнден» федерал закон бла келишдирилгенди. Алай бла «Жаш телю эм сабий жамауат организациялагъа кырал болушлукъну юсюнден», «КъМР-де кырал кыулукълада эм кырал службада ишлегенлени кырал пенсия бла жалчытыуну юсюнден» республикалы законлагъа тюзетиуле кийириледиле.

«Инсанланы саулукъларын сакълауну юсюнден» республикалы законнга тюзетиулени проектине да кыралгъанды. Ол «РФ-де власть органланы кыраууну битеулу принциплерини юсюнден» федерал закон бла келишдирилгенди. Анга тийишлиликде, субъектни власть органларына аракъыдан, наркотикден неда башны хайран этген башха затладан эсиргенлеге болушлукъ берген энчи организацияланы кырауу жаны бла полномочияла бериледиле. Законопроектде белгиленгенича, аллай организацияланы КъМР-ни Правительствосу кыуаргъа боллукъду.

«КъМР-де къанны эм аны компонентлерин берууну юсюнден» республикалы законну проектине да кыралгъанды. Ол кючюн тас

этерге боллукъу белгиленгенди.

Законопроектле сейирлери болгъан органлагъа эсгертиуле бла предложенияла хазырларгъа жиберилгендиле. Ала тынгылы сюзюлгенден сора КъМР-ни Парламентинде тинтиликдиле.

Жыйылыуда федерал законланы проектлерине бла регионлада депутатланы законодательный башламчылыкъларына да кыралгъанды. Ала коррупциягъа кыжау мадарла, физкультураны бла спортну айнытыу, ёксюз сабийлеге къошакъ социал гарантияла бла байламлыдыла. Налог, Жер, шахарлада кырулуш бардырыу жаны бла кодекслеге тюзетиулеге да кыралгъанды.

Тюрлю-тюрлю сфералада жетишимле болдургъанланы КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден оноу къабыл кёрюлгенди.

Ахырында **Татьяна Егорова** «КъМР-ни 2023 жылда эм 2024-2025 план кезиуде бюджетини юсюнден» законопроект сюзюлуп башлагъанын белгилегенди. Ол комитетлени жыйылыуларында республиканы баш финанс документини хар статьясына да тынгылы кыараргъа, профильли министрствода эм ведомствода бла бирге ишлерге чакъыргъанды.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

КЕНГЕШ

Бюджетни файдаларына кыошулады

Республиканы Правительствосуну кезиулю кенгешинде жыйырмадан артык бегимни проекттерини юсюнден селешингенди. Алада бюджетни тамамлауны, ведомстволаны ишлерин тийишдириуну, кыолайсызланы онгдурууну юсюнден да айтыла эди. Жыйылыуну Правительствону Председатели Мусукланы Алий бардырганды.

Къабарты-Малкъарны бюджетни быйыл ал тогуз айны ичинде кыолай толтурулганыны юсюнден финансла министр **Елена Лисун** хапарлаганды. Ол билдиргенича, бу кезиуде регионну бохчасына 44,6 миллиард сом тюшгенди. Озгъан жылны ол кезиулю бла тенгештиргенде 126,4 процент ёсюм кёргюзтгенди. Ол санда 11,46 миллиард сом налогладан эмда андан башха жерледен келгенди.

Жыйылган налогланы ёлчечи 1,2 миллиардха кёбейгенди. Министр айтханга кере, аланы бар тюрлюлеринде (НФДЛ, тюшген файдагъа, мюлк, битеулю файда ючюн эмда башхалары) да ёсюм эсленеди.

Налогладан тышында жумушладан келген ахчаны ёлчечи 461 миллион сомгъа асламыракъ болганды, озгъан жылны ал тогуз айы бла тенгештиргенде. Аны ёсююне кыолайсыз иелигинде болган мюлкню хайырлануудан, хакъ теленип берилген жумушладан, тазирледен, санкцияладан, салынган хатаны багъасын кыайтарыудан келген ахча кыошумчулукъ этгенди.

Республиканы бюджетине кыайтарылмазлыкъ халда 33,5 миллиард сом берилгенди. Ол да 129,3 процентге кёбюрек болганды. Ол санда 12,6 мил-

лиард сом – дотацияладыла, субсидияла уа 16,9 миллиард сом боладыла. Биринчи сабий туугъаны бла байламлы телеулени беруу жумуш Пенсия фондха кечюрюлгени ючюн, субвенцияланы ёлчечи бираз азайып, 1,9 миллиард сом болганды. Бюджетлени биринден бирине кечюрюлген башха финансланы ёлчечи да 1,9 миллиардха жетгенди.

Бюджетни кыоранчлары 129,7 процент ёсюм кёргюзтюп, 43,4 миллиард сом болганды. Анда социал жаны бла магъаналы эмда эм биринчиден тамамлануу кыолайсыз тийишли

жумушлагъа 31,8 миллиард кыоратылганды. Муниципал бюджетлеге он миллиард сом жиберилгенди, иш хакълагъа уа 5,3 миллиард бёлюннгенди. Дагъыда урунмаган адам-

блика кредитле алмаганды.

Елена Лисун энтта да талай проекттерин туура этгенди, ол санда муниципал районланы дотацияла бла онгдурууну юсюнден да сагъыннганды.

Алий да ол айтханга кыошулуп, республиканы Башчысы алгъаракъда тийишли рейтингде ал эки жерге чыккыан муниципалитетлени дипломла бла саугъалагъанын эсге салганды.

Ведомстволу программаны чеклеринде, жаш ююрлени жашау журтла бла жалчытыу жумушлагъа кыатышыргъа умут этген аллай ююрлени тизмесин жер-жерли самоуправление орган жарашдырган Жорукълагъа тюрлениуле кийириуну юсюнден кыорулуш эмда ЖКХ министр **Алим Бербеков** айтханды. Ол ишни жаш ююрле женгиликтер этерге боллукъдула энди. Кыысха айтханда, аладан азыракъ кыагыт изленирикди. Аны хайырындан программагъа кыатышыргъа сюйгенлени саны да кёбюрек боллукъду.

Республиканы иелигинде болган, кеси да Нальчикде орналган бир мекамны, волонтерланы «Кыатынгдагъынга болуш» деген жаш телю жамауат организациясына юч жылгъа ортакъгъа берирге дегендиле. Аны юсюнден жер эмда ырысхы бла байламлы халла министр **Аслан Тохов** билдиргенди.

Дагъыда талай бегимлени проекттеринде бир-бир ведомстволаны ишчилерини санын азайтыуну, законлагъа тюрлениуле кийириуну, кыолайсыз ююрлеге себеплик этиуну эмда жол мюлкде жумушла тындырыуну юслеринден айтылганды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Жандауурлукъ

Болушлукъ жууукъ кюнледе аскерчилеге жетдирилликди

Энчи операциягъа кыатышхан жерлешлерибизге болушлукъгъа кийимле, жылыуну сакълагъан жууурганла, кюн сайын керекли затла, дарманла, аш-суу эм кеп башха затны жыйгандыла. Бу кюнледе аланы аскерчилерибизге жетдирилдикле.

Жандауурлукъ акциягъа депутатла, волонтерла, билим беруу учрежденияланы, тюрлю-тюрлю ведомстволаны келечилери кыатышхандыла. Ала мобилизация бла чакъырылган

Магар

Бызынгда эки орам жангыртылганды

Быйыл Бызынгда Жазыко улу атлы эмда Первомайская орамлагъа тынгылы ремонт этилгенди. Черек районну пресс-службасындан билдиргенлерине кере, аланы экилерини да узунлугу 1,2 километр болады. Бу ишни магъанасы уллуду, нек дегенде элни сабий садиги, орта школу да ма ол орамлададыла.

Айтылган ишлени чеклеринде специалистле

жерлешлерибизге болушлукъгъа келтиргенлерин «Единая Россияны» регионда жамауат приёмныйинде жыйгандыла.

– Аскерчилерибизге болушургъа сюйгенле жамауат приёмныйин онглары бла хайырлануу гъа боллукъдула. Республиканы жамауатына кыайгырыулукуллары ючюн ыразылыгъымы билдирирге сюеме. Жашларыбызны керекле бла жалчытыуда битеу халкъ бирикгенди, – дегенди бу жандауурлукъ жумушну юсюнден КъМР-ни Парламентини спикери Татьяна Егорова.

Тикаланы Фатима.

эки кыат асфальт жайып чыккыандыла. Дагъыда жауун суула жыйылмазча быргыла орнатхандыла. Ахырында жол белгилени жарашдыргандыла, кече жарык болурча чыракъла да салгандыла. Ол бары да «КъМР-де транспорт системаны айнытуу» деген кыолай программа чеклеринде этилгенди.

Бизни корр.

Тутхучлукъ

Мобилизациягъа чакъырылганлагъа себепликге

2022 жылда 7 октябрьде чыгъарылган 378-ФЗ номерли Федерал законнга тийишлиликде жашау журт законодательствогъа ЖКХ жумушла ючюн заманында телемеген энчи кыошумдан инсанлагъа кыошакъ телеулени (пени) энчиликлерини белгилеу жаны бла тюзетиуле кийирилгендиле. Анга кере закон мобилизация этилгенлени эм аланы ююрлерин борч ючюн пениледен эркин этеди, ЖКХ жумушла жаны бла борчланы кеслеринден а угъай. Жангы жорукъла законну официал халда басмаланган кюннен – 2022 жылда 7 октябрьден – кючюне киредиле.

Закон тохташдыргъаныча, РФ-ни Сауутланган кючлерине мобилизациягъа кере аскер кюллукулгъа чакъырылып контрактха кюл салган РФ-ни инсаны жашау журт эм коммунал жумушла ючюн заманында неда толусунлай телемеген эсе, кеп фатарлы юйде битеулю ырысханы ремонтуну ахчасын бермеген эсе, анга кыошакъ халда борчла салынып турлукъ туюлдуле. Аллай льгота ол инсанланы ююрлерини келечилерине да бериледи.

Энчи аскер операциягъа кыатышхан битеу гражданла «Ветеран боевых действий»

даражаны аладыла. Ол да бир ненча социал льготагъа эркинлик береди, ол санда жашау журтну тутханы эм аны ортакъгъа алгъаны ючюн 50-процентлик компенсация, ары жашау журт управление, кеп фатарлы юйде битеулю ырысханы тутуу эм ремонт, капремонт ючюн телеуле да кыошуладыла.

Аны бла бирге, 1995 жылда 12 январьда чыгъарылган 5-ФЗ номерли Федерал законну 16-чы статьясына тийишлиликде социал гарантияланы ёлчечи аскерчини аскер кыошумлагъа кыатышханына эм ол кыошулган кыоркуулу болумлагъа кере белгиленеди.

Капитальный ремонт ючюн заманында телемегенле, мобилизация этилгенле кеслери (мобилизацияны заман болжалы ахырына жетгинчи), аланы ююрлерини адамлары, пениледен эркин этиу льготаны алырча кеслерине тап заманда КъМР-ни Капитальный ремонт фондуна келирге неда телефон бла селеширге боллукъдула.

КъМР, Нальчик шахар, Горький атлы орам, 17 «А». Телефонла: 8(800) 700-64-12 (исси ыз); 42-40-23 (приёмный), 42-56-26 (абонемент бёлюм).

АЙДАБОЛЛАНЫ Джамила хазырлаганды.

Жыйылыу

Акъялбалык болмагъанланы
къайгысын кёре

КъМР-ни Жарыкъландырыу эм илму министерствосунда Къабарты-Малкъарны Правительствосунда къуралгъан Акъялбалык болмагъанланы ишлери жаны бла комиссияны кезиулю жыйылыуу бардырылганды. Аны Правительствону Председателини орунбасары Марат Хубиев ётдюргенди.

Биринчи КъМР-де Россей УФСИН-ни инспекциясыны таматасы Николаи Никитин сёлешгенди. Ол терс жолгъа тургъан сабийлени тюзетир ючюн тынгылы иш бардырылганын билдиргенди. Законну бир кере бузгъан сабийлени ата – аналары ыразылыклары бла билмей тургъанлай тинтедиле, наркотикле неда ичги затла бла хайырланганларын-хайырланмагъанларын тохташдырадыла.

Дагъыда акъялбалык болмагъанлагъа лекцияла окъулунадыла, аланы закон жаны бла билимлери ёседиле. Быллай бир ишни жаланда хар районда комиссияны адамлары тамам эталмазлыклары кимге да баямды, аны ючюн Волонтёрланы ресурс арасы не жаны бла да болушханлай турады.

Марат Хубиев, эсепде тургъан юйюрлени юслеринден айтханда, Май районда жаланда алай бирин тингенлерине сейир этгенди. «Ата не ана тутмакъда олтургъан эселе, алай юйюрлеге къарагъанлай турургъа керекди, сабийге хата тюшюп къалмазча», – дегенди.

КъМР-де Сабийлени эркинликлери жаны бла уполномоченный Светлана Тлинова законнга сыйынмагъанланы

бир-бирлеринден ата-ана эркинликлерин мычымай сыйыргъа керекди, дегенди. Сёз ючюн, сабийлеге артыктык этгенлери ючюн тутмакъгъа тюшгенледен. «Заманны оздурмагъыз, сакъламагъыз алай адам жангыдан осал ише сюелгинчи, этгени болады, алайланы сабийлени къатларында къояргъа жарамайды», – дегенди ол.

Урван районну администрациясыны башчысыны орунбасары Азамат Цавкилов битеуда районда жашагъан сабийле 16890 боладыла, дегенди. Белгилесича, бусагъатда акъялбалык болмагъанланы ажапшырып, кеси-кеслерин ёлтюртген сайтла кёпдюле. Аны ючюн бусагъатда психологла школада лекцияла окъуйдула, сабийле тестле ётедиле, ала уа къайсы окъуучуну не къайгысы болганын ачыкъ кёрдюзтюп къоядыла.

Дагъыда акъялбалык болмагъанланы эркинликлерини юслеринден айтханда, кёп эр кишиле, юй бийчелеринден айырылгандан сора алиментле телемейдиле. Аладан бирлери ишсизледиле, башхалары уа къызгъанчладыла. Ишсизлеге иш изленеди. Къысхаса, сабий ёсген юйюрлеге къырал аслам эс бурады. Алай бир-бирде устазла,

инспекторла кеслерини сейирлерин сабийникинден эсе бийикге саладыла.

Светлана Тлинова айтханда кёре, школаны биринде оноулан бир сабийни туйгендиле. Алай инспектор ол акъялбалыкны анасына: «Сабийни туйюлгенине шагъат къагъыт къурагъыз», – дегенди, аны къой да: «Бир жерге да бир зат да жазмагъыз, устазгъа сёз тиерге боллукъду», – дегенди. Эсигизге салама: «Биз абаданланы угъай, сабийлени эркинликлерин сакъларгъа борчлубуз», – дегенди Тлинова.

Бахсан шахарда комиссияны башчысы Галина Карамышева да лекцияла окъулгандыла, «тёгерек столла» бардырылгандыла, хар школда КъМР-де сабийни эркинликлерини жаны бла уполномоченныйни, «ышаныу сабий телефону» къабыргъа къагъытлада басмалангандыла, дегенди. Дагъыда Карамышева «Намыс» реабилитация ара эмда Психология-медицина-социал къарауу арасы бла байламлыкъ жюрютгенлерин айтханды.

Жыйылыуда республикада психологла жетишмегенлери да чертилгенди. Аланы саны кёп болганылыккъгъа, асламысы ючайлыкъ курсладан сора ишлеп башлагъанладыла. Москвада, Санкт-Петербургда тынгылы билим алгъанла, къыйынлыккъгъа тюшген сабийге кертиси бла болушургъа къолларындан келгенле бек аздыла.

– Битеуда республикада эсепде тургъан сабийледен онекиси озгъан жыл законну бузгандыла, ол бек кёпдю, биз кереклесича ишлеялмагъаныбызны кёрдюзтеди, – дегенди Марат Хубиев.

Жыйылыуда Урван районда иш тап къуралганын айтхандыла, былтыр мында онеки сабий законну бузгъан эселе, быйыл бири да тутулмаганды. Терек районда да ол жаны бла ахшы тюрлениуле эсленедиле.

Дагъыда жыйылгъанла школада къызчыкъланы кийингенлерин сюзгендиле. Муслиманланы дин идараларыны башчысыны орунбасары Аслан Гедгафов: «Школлада жаулукъ къысама дегенлени дистанция халда окъуугъа кечюрюп барадыла. Ол тюз туйюлдо. Жамауатны экиге бөлмейик», – дегенди. Алай КъМР-ни жарыкъландырыу эм илму министри Анзор Езаов а: «Жаулукъ къысмамынла деген жокъду. Алай школгъа кёзлеринден къалгъан битеу юслерин къара къумач бла жабып келгенлени юйлерине къайтарыкъбыз», – дегенди. Аны Гедгафов да тюзге санаганды.

Бир-бирле къызчыкъла кеслери сюймей, ата-аналары къоймай кийиндиредиле ол муслиман кийимлени, дегендиле. Аслан Гедгафов ол жанын дин управлениягъа билдирге кереклисин чертгенди. Ислам динде ата-ана зор бла сабийин диннге келтирген марда жокъду, деп да къошханды ол. Марат Хубиев бу соруугъа энчи къаралып, сюзерге тийишлисин белгилегенди.

КъМР-ни жарыкъландырыу эм илму министрине орунбасары Мокъаланы Ачемез а эсепдеги сабийлени тюз жолгъа салырча тюрлю-тюрлю ведомстволар къалай ишлерге керек болганыларыны юсюнден айтханды.

Марат Хубиев битеу къыралда акъялбалык болмагъанланы бирикдирген жамауат организация болса, ол да бу жаны бла себеплик этерикди, дегенди. Сора битеу районла, ведомстволар бир планнга кёре ишлеселе, болум игиге тюрленириги баямды, дегенди. Бирге ишлеуно жоруклары жазылгъан документ да хазырлана турады.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратланы **ХОЛАЛАНЫ**
Марзият алганды.

МАДАРЫМЛЫКЪ

Жамырзаланы Сафар «ГОРЯНКА-А» предприятианы башчысыды. Урунуу жолун предприниматель болгунчу дери иги да алгъа башлагъанды. Алгъа ол республиканы телевидениясында ишлегенди. Ол анда малкъар тилде бериуле бардырганды, тюрлю-тюрлю программаланы хазырларгъа да къатышханды.

Аны жашау жоругъу:
адам сёзюне ие болургъа керекди

Юридический факультетни тауусхандан сора, правону къоруулагъан органлада, артда уа банкда да ишлеп

турганды, алада иги сынама алганды. Бизнесге уа 2014 жылда келгенди.

Биринчи проекти – жеринден тепдирилмеген мюлкню Агентствосу болганды. Аны кезиуонде ол банкла бла да байламлыкъла жюрютюп турганды. Сатыу-алуу юй ишлеп, аны да ортакъгъа берип башлаганды. Ызы бла Пушкин атлы орамда бизнесара ачханды.

Долинскеде жюн базарны иеси алышынганда, Сафар аны башчысы болады. Бу рынок сахарны бек ариу, туристлеге да сейирли жеринде орналады. Жашха ол бизнес да ма алай кёрюнгенди. Ол, эм биринчиден, республикагъа, миллетге да хайыр келтирмича. Къабарты-Малкъарны туризм сферасына эмда экономикасына къошумчулукъ этиу – ма ол болады Сафарны умуту.

Рынокну ол бурунгулу къалача алай сейирли жер этерге сюеди. Не десенг да, аны тарыхы да эрттеден бери келеди.

Келир кезиуледе анда тюрлю-тюрлю жамауат тийреле, скверле къуаргъа умут барды. Ызы бла уа «Усталаны ёзенин» жарашдыргъа сюедиле. Къонакъла анда къолдан устала этген затлагъа къараргъа, ала кеслери да къалай ишлегенлерин кёрюрге, аладан абериуге юйренирге боллукъдула.

Жамырзаланы Сафарны иш кёллююгю, усталыгы, жууаплылыгы бла «ГОРЯНКА-А» жетишимле болдурганды, рынокда тийишли жерин алганды. «Мени бизнесим» деген Арада ол тюрлю-тюрлю семинарлагъа, тренинглеге къатыша турганды, консультация бо-

лушлукъ да алганды. Аланы бизнесде толу хайырланады. Ара къурагъан жандауурлукъ жумушлагъа Сафар тири къатышады. Алай ахыргы акцияланы юсюнден айтханда, сёз ючюн, быйыл май айда сабийлени къоруулауно кюнне аталгъан жумушну, августда уа сабийлени школгъа хазырлауно эсге тюшюрюрге боллукъду.

Аны жашауунда баш жорукъ – адам кеси сёзлерине ие болургъа керекди.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Конкурс

Закийни аты унутулмазча

Алгъаракъда билдиргенибизча, Магас шахарны администрациясы Къулийланы Къайсынны 105-жыллыгына жораланган чыгъармачылык конкурсун бардырганды. Анга къатышырга суйгенлени жыл санларына чек салынмаганды. Эсселерин бу эришиуге школчула бла бирге пенсиячыла да жиберирге эркин эдиле. Озгъан ыйыкъда, аны эселлерин чыгъарып, хорлагъанланы саугъалагъандыла.

къатышыулары бла бу иште хорлагъанланы саугъалау болганды. Бизни республикадан журини къауумунда КъМР-ни Журналистлерини союзуну таматасыны къуллугъун толтургъан Шауаланы Разият бла назмучу Мусукаланы Сакинат да ишлегендиле. Разият Аслановна айтханнга кере, конкурс ишлени журини келечилерине энчи номерле бла жибергендиле. Башхача айтханда, аланы авторлары кимле болгъанлары белгисиз эди.

белгилеп, анда таулу сабийле жетишимли болгъанларына къууанганын билдиргенди.

– Шендюю сабийлени сейирлери быллай чыгъармачылык бла кюреширге бек аз болгъанын барыбызда билебиз. Ол бек жарсытады. Аны себепли иш этип олтуруп, адабият эришиуге хазырланганы окъуна кепню тутады. Сау болсунла, – деп чертгенди ол.

Алгъадан билдирилгенича, конкурсда хорлагъанлагъа дипломла бла бирге ахча саугъала да болгандыла. Сауглаууна уа Магасны администрациясыны башчысыны орунбасары Макка Зязикова бардырганды.

Алай бла, конкурсун эселлерине кере, биринчи жерни Хасанияны 16-чы номерли школуну 6-чы классыны окъуучусу Эмирхан Алагез алганды. Жашчыкъ 50 минг сом багъасы сертификатха бла дипломгъа тийишли болганды. Ол билдиргенге кере, ала ююрлеринде ахчаны бир кесегин энчи операцияда болгъан аскерчилерибизге болушлукъгъа етдюрюрге деп оноулашхандыла. Конкурсха уа ол сабий чыгъармачылыкъны «Кюн шахар» академиясыны атындан къатышханды. Анда Эмирхан «Свеча» деген адабият клубда хунерин есдюредди.

Экинчи жерге ингушлу жазычу, назмучу эм публицист Якуб Патиев тийишли болганды. Кесини кысха сезюнде ол малкъарлыланы бла ингушлуланы кеч-

гончюлюкден тышында да Къулийланы Къайсын бирикдиргенин чертгенди.

– Биз бек ехтемленебиз аны ингушлу киеу болгъаны бла. Аныча сыйы, намысы журюген, чынтыгъи кишилики белгиси болгъан адамланы атлары уа бир заманда да унутуллукъ туюлду, – дегенди ол.

Ючюнчю жерге да журини нальчик Къулийланы Ансар, Къайсынны туудугъун, тийишли керегенди. Ол «Успех» деген лицейни 8 классыны окъуучусу. Жашчыкъ Магасха кеси баралмагъаны себепли, дипломну бла 20 минг сомгъа сертификатны аны устазы Газаланы Аслижаннга саугъалагъандыла.

– Болмагъанча жылы, ариу тубегендиле. Кесинги къонакъда болгъанча да сезмей эдинг. Бу конкурсун бардырып, етдюргенлерине уа бек ыспаз этеме. Сау болсунла, – деп чертгенди Аслижан Сюттюновна ушагъыбызны кезиунде.

Конкурсха къатышып, фахмулукуларын керегюзтгенлени бир къаууму да сыйлы белгиле эм дипломла бла саугъалангандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Конкурсуну баш магъанасы – ёсюп келген тёлю белгиле назмучуларыбызны бла жазычуларыбызны билирча, аланы атлары унутулмазча этиудю. Алай бла 2 ноябрьде Магасны администрациясында Ингушетиядан эм Къабарты-Малкъардан келгенлени

Алай бла журинге киргенлеге бирреуге жакъ басар онг берилмегенди эм аны эселлери бир тюрлю кезбаусуз чыгъарылгъанлары шартды. Ол къауумгъа кирген ингушлу назмучу Тамара Чаниева да конкурс ишле аламан жарашдырылгъанларын

рибизни арасында ауушханланы эселлери бла шагъырейлендиргендиле.

COVID-19 мультисистемалы ауруу болгъаны, ол бирде саусузну битеу органларына къатылгъаны да ачыкъланганды. Анга къаллай анализле шагъатлыкъ этгенлерини юсюнде а аспирант Даяна Гергова айтханды.

Жамаутаны саулугъун сакълау эм профилактика медицинаны кафедрасыны келечилери уа COVID-19 ауруудан диспансеризация эм вакцинация бардыруну магъанасын ангылатхандыла.

КъМКЪУ-ну медиклери докладларында коллегаларыны тинтиулеринден эм кеслерини сынамылары бла алгъан танг кесек шартны да къошхандыла. Ол санда медицина факультетни проектлерин да.

– Биз клиника медицина жаны бла къыйын сорууланы сюзер ючюн, быллай конференцияланы терк-терк бардырабыз. Бир айдан жукъгъан ауруулагъа аталгъан форум етдюрюлукъюз. Анда биягъы COVID-19 инфекцияны юсюнде айтыргъа тюшерикди, нек дегенде аны хатасындан бизде аслам адам ёлгенди, аланы кёбюсю къыйын ауруулары болгъанла эдиле.

Врачлагъа кюн сайын бу къужур ауруу бла бетден-бетге туберге тюшеди. Быллай жыйылуула уа аланы билимлерин эм сынамыларын да кючлерге болушадыла, – дегенди КъМКЪУ-ну медицина факультетини ич ауруула жаны бла кафедрасыны таматасы Лилия Эльгарова.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман
хазырлагъанды.

УЛЪАШЛАНЫ Мурат
хазырлагъанды.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Коронавирусу юсюнден жангы шартла

Кеп болмай Къабарты-Малкъар кырал университетни медицина бёлюмю вузуну 90-жыллыгына жоралап, «Диализ Нальчик» медицина учрежденияда «Биз коронавирусу (COVID-19) юсюнден не билебиз?» деген аты бла илму конферен-

кафедраны таматасы профессор Заира Хараеваны, неврология, психиатрия эм наркология кафедрасы таматасы профессор Лариса Тлапшокваны докладларына бюсюрегендиле. Алада айтылгъаннга кере, коронавирустан ауругъанланы

ция бардырганды. Анда университетни эм тыш къыраллы алимлени ишлерине да къаралганды.

Анга медицина бёлюмню алты кафедрасыны преподавательлери, аспирантлары эм алтынчы курсуну студентлери къатышхандыла. Ол санда диагностиканы, багъыуну эм профилактиканы жангы амалларыны юслеринден билдиргендиле.

Экспертле бла студентле микробиология, вирусология эм иммунология

10-30 проценти сау болгъанларындан сора да, иги кесек заманы инфекцияны заранындан къыйналгъанлай турадыла.

COVID-19 бла журек эм къан тамыр аурууланы байламлыкъларыны юсюнде а факультет терапия жаны бла кафедрасы таматасы профессор Мурат Уметов бла госпиталь терапия кафедрасы таматасы профессор Рина Арамисова хапарлагъандыла. Ала, коронавирустан къыйын ауруп, госпитальгъа тюшген жерлешле-

Миллетибиз кесин тас этип кыймаз ючюн не этерге керекди? Бу соруу, бек биринчиден, ёсюп келген төлю ана тилин осал билгени бла байламды. Мен эслегенден, 2000-чи жылда тууган сабийлерибизни аслам кыаууму ёз тилинде сөлешалмайды. Бир-бирлери уа айтханынгы ангылаган окыуна этмейдиле. Таулу юйорледе аппала эмда ыннала бла жашаганла окыуна ана тиллеринден кыачхан этедиле. Ол халны тюрлендириу бююнлюкде кыолгъа алынмаса, бир кесекден кеч боллукъду. Бек алгъа аны алайлыгын ата-анала сезерге керекдиле. Экинчиден а – устазла бла школ.

Келигиз, бу жарсыуну кысыха тинтип, аны бла байламлы оюмлары эсге алайыкъ.

Халкыбызда бурун заманладан келген бир ётюрюк сёз жокъду. Анга шагъатха «Кыуш уясында не кёрсе, учханында да аны этер» деген нарт сёзю келтирилген боллукъду. Миллетни тил бла байламлы бююнню халин ол болмагъанча тап ачыкълайды.

Шёндюгю жашауну халине табына, кёп анала, кеслерин бош этер мурат бла, сабийлени телевизорну аллындан алмайдыла. Бир жомакъ бошалыргъа анга экинчисин саладыла. Неда телефонланы бла планшетлени кыолларына тутдуруп, кеси жумушлары бла кюрешедиле. Гитчеле кыараган битеу мультфильмле бла оюнла уа орус тилдедиле. Сабийни мыйысы уа хар эшитген, кёрген затын да терк «жутады». Кюнден-кюннге орус тилни эшитип турган инсан, аны ёз тилинча сезеди.

Абаданла юйде тауча да сөлеширге боллукъдула, алай хар кюн сайын орус сёзлени эшитип турган балала малкыар тилде айтылгъан эслерине алып окыуна кыйналмайдыла. Бир-эки айны ичинде ала мыйылары юйренчек болуп кыалады. Андан келген хатаны уа школда устазлагъа

ана тилден дерслени кезиулеринде кетерирге тюшеди.

Биз ёсген 80-чи жылда бир сутканы ичинде мультфильмлеге кюннге бир кере неда «Тынч кечели болугъуз, сабийчикле!» деген бериуде кыараганбыз. Бериулени заманын бирге алып санасакъ, ол 20 минутдан кёп болмак эди. Саулай жашаубузда мультфильмлеге кыараган

ала айтханын эшитирге да кюсемейдиле. Мен жалаанда шахар школлары юсюнден айтхан сунмагъыз. Жарсыугъа, бююнлюкде таулу эллирибизде да тюбейдиле аллай шартла.

Сабий тыш кыраллы бир тилни билер ючюн ата-анала репетиторла тутханларын барыбыз да билебиз. Да сора, болмагъандан ары,

биреу хазырлагъан ишчи дефтер тюшген эди. Анга сейирим бююн-бюгече да кетмейди. Бу шартны мен жалаанда филолог, саусузгъа барып, операция этерге сюелген бла тенгешдираллыкъма. Башха тюрлю угъай. Аны себепли жангы окыу китапла, дефтерле да бек керекдиле. Аланы жарашдырлыкъланы да, мени оюмуна кёре, ко-

Абадан класслада да дерслерибизни тилманчла болуп бардырабыз. Сабийле ол жылда да толу ангыламайдыла айтханымы. Жалаанда устазланы кючлери бла бу жарсыуну кетерир амал жокъду, – дейди Пилжан Наурузовна.

Айтылган затлары эсге ала, бир гитче тинтиу бардыргъанма. Тилни билмеген сабийге бююнлюкде кыаллай китап сатып алыргъа боллукъдула ата-анала? Алфавит халда устазлагъа болушлукъгъа деп жарашдырылган пособие бизни тилде 2004 жылда устаз Деуаланы Зоя жарашдырып «Ойнай билим алабыз» деген ат бла басмаланганды. Аны «Эльбрус» китап басманы тюкенинде сатып алган эдим. Бююнлюкде да барды ол. Анда автор хар харфны кыгыгытха тюшюрюп, экинчи жанында уа анга жораланган не назмучукъ, не элбер келтиредиле юлгюге.

«Эльбурс» басманы бёлюмюню таматасы Табакъсойланы Мухтар айтханга кёре, арт 15 жылда миллетибизде сабийлеге керекли аллай иги китап басмаланмагъанды.

– Болмагъанча уллу иш тамамлагъанды аны автору. Алай «Жангыз терекден бал болмаз» дегенлей, аны юлгюге алып, жангы окыу китапчыкыла жарашдырыргъа керекди.

Арт жылда ол жюкню боюнуна алыргъа сюйген чыкмагъанды халкыбызда. Тюрлениулеге уа, мен оюм этгенде, окыу програма да тийишлиди. Битеу бу жумушланы тамамлар ючюн, кысыха заманны ичинде жамауат кыауум кыуаргъа керекди. Анга вузладан алимле, устазла, филологла, жазыучула да кирселе тап кёреме. «Сорулгъан иш сёгюлмез» деген сёз жюрюйдю да халкъда, келигиз, биригип, ишни болжалгъа салмай тамамлайыкъ. Нек дегенде тилибизни болулу бююнлюкде махтарча туююлду, – деп белгилегенди Табакъсойланы Мухтар.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Оюм

Сорулгъан иш сёгюлмез

заманыбыз, бююнлюкде сабийле бир ыйыккъа кыарагъанн ёлчегин тутарыкъды деп, таукел айтыргъа боллукъбуз.

Башда келтирилген эки юлгю да тилибизни тас болуруна «себеплик» этген затладыла. Сабийлени аладан кери этмесек, хал осалгъа кетериги баямды.

Устазланы уа бююнлюкде онлары бек азды ол кемчиликни тюзетирге. Нек дегенде бир кыауум жыл алгъа РФ-ни Кырал Думасы миллет тиллени школлада жалаанда ата-ананы ыразылыкълары бла окытургъа деген законну кыабыл кёргенди. Башхача айтханда, сабий ана тилинде кеси, неда ата-анасы не айтханына кёре окыургъа боллукъду.

Жарсыугъа, жангы окыу жыл башланганлы бу законну жашауда хайырланыргъа сюйген таулу ата-анала кёп болгъандыла. Ала, школгъа келип, сабийлери ёз тиллерин окыумазларын сюйгенлерин айтып, заявлянияла жазадыла. Устазла ала бла ушакъла бардырып, сабийлерине салгъан заранны ангылатыргъа кюрешедиле. Болсада, кёпле

ёз тилибизни билер ючюн бу амалны хайырланыргъа нек жарамайды? Биягъы былайда кесибизни учуз этебиз, башха тиллени андан бийикге салып.

Бу жарсыу бла байламлы окыу китапланы жарашдырылгъанларын да эсге алмай жарамаз. Мен ангылагъандан, аланы, бююнню халны эсге алып, тынч окыулурча хазырларгъа керекди. Нек? Ингир сайын танышларымдан сабийлерини юйге берилген дерслерине болушурму излеп, телефоннга билдириуле келедиле. Ол китапланы авторларын бир заманда да сурамагъанма, ол терс да болур, алай бир-бир заданияланы манга окыуна ангылагъан кыйыныракъ болады. Аны себепли, мен оюм этгенден, китапланы, окыу пособияланы жангы тюрлюлери керекдиле. Аланы жарашдыргъан специалист, шёндюгю төлюню ёз тилин кыаллай даражада билгенин унутмазгъа борчлуду.

Специалист деген сёзю былайда бошдан сагынмайма. Нек дегенде бир кыауум жыл алгъа кыолума таныгъан, алай тилден узакъ болгъан

миссия кыурап, кёзбаусуз, шуёхлукъну, жууукълукъну хайырланмай, тохташдырылган мардалагъа кёре алай сайларгъа керекди.

Бююнню болумну юсюнден устазланы оюмларын да билерге излеп, ала бла кысыха ушакъла бардыргъанма. Тырныаууз шахарны малкыар тилден методика биригиуноню таматасы, 6-чы номерли школну устазы Толгъурланы Пилжанны оюмуна кёре, ана тилибиз бююнлюкдеча бир заманда да болмагъанды.

– Школгъа келген сабийледен «ийнек», «юй», «киштик» деген сёзлени окыуна ангыламагъанлары бардыла. Биз, нек эсе да, кесибизни затыбыздан кыачхан халкъбыз. Анала, асламында сабийлери биринчи эм онунчу класслада окыугъанла, келип, балалары ёз тилибизни окыурларын сюймегенлерин айтып, заявлянияла жазадыла. Аллай шартла жюрегими болмагъанча бек кыйнайдыла. Алай этме, деп айтханынгы ангылагъанла уа бек аздыла. 5-чи класслада жомакъны магъанасын окыуна кыайтаралмайдыла.

Жетишим

Битеуроссей чемпионатда биринчи

Кёп болмай Москвада саулукълары бла байламлы чекленген онлары болгъанланы арасында профессионал усталыкъдан "Абилимпикс" миллет чемпионат болгъанды. Анга Россейни 78 субъектинден 40 компетенцияда 1100 адам кыатышханды. Кыабарты-Малкыардан а Гергъокъланы Лейля баргъанды. Ол "Специалист" компетенцияны «Тигиучю» категориясында биринчи жерге тийишли болгъанды. Лейляны конкурсха хазырларгъа Нальчикни женгил промышленность колледжини мастери Залийханланы Лейля болушханды.

Быйыл сентябрьде узакъ-

дан бардырылгъан Миллет чемпионатха хазырланыу башланган эди. Анга чеклеринде кыралны регионларын студентле, школчула эм мастерле 80 компетенцияда кючлерин сынагъандыла. Республикада эришулени регион кесеги Кыабарты-Малкыар кырал университетни, төрт колледжини, сабий-жаш төлю спорт-адаптив школну мурдорларында баргъанды. Бу жол алтынчы регион чемпионатны финалына жыл санларына кёре он конкурсант ётгенди.

Кыабарты-Малкыарда "Абилимпикс" биринчи кере 2018 жылда бардырылгъанды.

Төрт жылны ичинде анга 254 адам кыатышханды. Бююнлюкде аланы асламысы неда 215-си республиканы ичинде иш бла жалчытылыннгандыла.

Эсге сала айтсакъ, "Абилимпикс" "Россей – онганы кыралы" платформаны эм «Билим бериу» миллет проектни чеклеринде бардырылады. Конкурсада – информациялы технологияла, медицина, промышленность, чыгъармачылыкъ, декоратив искусство, экономика, финансла эм башха усталыкъладан айырмалылыкъларын кёрюзтюрге онг барды.

Бизни корр.

Журтубуз

Орусбий кешене

Къашхатаудан ёрге бара Бабугентге жете келген жерде Эки-Чат-Къол-Суу деп гитче суучукъ барды. Аны аллында жолну онг жанында агъач алма, эрик, кертме терекле ёседиле. Алайы бурунгулу къабырстанды.

Алайда, тюз да жолну къатында, урушну аллында жыллагъа дери юч кешене сюелгенди, дейдиле. Алагъа Орусбий кешене дегендиле. Бююнлюкде ала оюлупдула, жаланда мурдорлары сакъланып.

Бу кюнледе ол тийрелеге баргъан эдим. Кешенеле болгъан жерни Бабугентден Гидаланы Ибрагим кёргозгенди.

Жол жанында юч кешене ыз турадыла, озгъан жылланы шагъатларыча. Биринчисини мурдору уллуду, экинчиси - андан гитчерек, ючюнчюсю уа - барысындан да гитче. Ючюсю да бир жердедиле, бир бирге жууукъ. Былай къарасанг, бири - эр кишиге, экинчиси - тиширугъа, ючюнчюсю уа сабийге этилгенчадыла.

Орусбий а ким болгъанды? Аны юсюнден да билгенибизни айтайыкъ. Андан жайылгъанды Орусбийланы тукъуму. Артда ала Бахсан ауузуну бийлери болгъандыла.

Тукъум таурухда айтылгъанына кёре, Орусбий Бызынгыны бийи Бахсанукъну жашы болгъанды. Аны бирси жашы Суююнч эди, Суююнчланы тукъум да андан жайылгъанды.

Быланы араларында къайгъы жюрюген болур. Орусбий ёлгенден сора аны къатыны жашчыгъын Чепеллеуно да алып, ата ююне Чегемге кетеди.

Чепеллеу бираз ёсгенден сора Бахсан ауузуну ётюп, анда бий болады.

Орусбий а Бабугент аягъына уа нек чыкыгъанды, асыралгъан да мында нек этгенди? Аны юсюнден хапарны билалмайбыз.

Кешенелени юслеринден къауум жыл мындан алда Огъары Малкъардан Атабийланы Магометден эшитген эдим, анга аны юсюнден атасы хапарлагъанды.

Магометни атасы Матгерий къарыулу киши болгъанды. Жетижыллыкъ бугъаны арт аягъындан ёрге кётюрюп, жеринден тепдирмей тургъанды. Бир жол а Суулу-Къолда айыу юсюне чапханда, мужурасы бла бир ургъанлай, аны ёлтюрюп къойгъанды.

Аны барын да айта келгеним, Огъары Малкъарны Зарагиж тийресинде «Макъаюкъа» деген жери болгъанды. Анда нартюх ёсдюргендиле. Кюз артында Матгерий нёгерлери бла андан ёгюз арбала бла нартюх алып келе боладыла. Кешенеле къатына жете, сакъ жауун жаууп башлайды. Арбаланы жолну бир жанына элтип тохтатадыла да, ол уллу кешенени ичине киреди. Тюз ол кезиуде элия урады да, аны жарыгъында биреуню бугъуп тургъанын эслейди. Ол а Огъары Малкъардан кеслери тукъумдан бир тишируу болады. Хасанияда эрде эди да, ююне келе, жауундан ары кирип букыгъанды. Сора Матгерийни нёгерлери да ары киредиле. Аны айта келгеним, къауум адам сыйынган кешене гитче болмаз эди.

Кешенелени къадарларыны юслеринден айт-

ханда, ала къауум ёмюрню алайда тургъандыла, жауунлагъа, къарлагъа, сууукълагъа, исси кюнлеге тёзе.

Урушну аллында жыллада Бабугент аягъында интернат ишленип тебирейди. Сабийлени окъутургъа, алагъа билим берирге, аланы жарыкъландырыргъа ол керекли иш эди. Къурулуш башланганда, кешенелени ташларын мурдоруна къуйгъан хапар барды.

Малкъар халкъ бу тийреледе бурун заманладан бери жашайды. Эски эллерибизге барсам, кёреме оюлуп тургъан таш хунала бла юй къабыргъаланы. Бир-бир элдеде уа бурунгулу кешенеле да бардыла. Къатларында уа чыгъанала, терекле ёсюп, аланы оя турадыла.

Малла да отлайдыла ол тийреледе. Ала да кеслерин къабыргъалагъа ышып, эски эсгертемелени тозурауларына сылтаудула. Тёгереклери бегитилселе уа, тарых шартла оюлмай биразгъа сакъланырыкъ эдиле.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Чариш

Хорлагъанлагъа – кубокла, грамотала, саугъала да

Алгъаракълада Быллымда чаришле ётгендиле. Аланы элни администрациясы эмда районну ветеринар службасы къурагъандыла. Эришиуге, быллымчыладан сора да, Бахсан, Чегем, Черек районланы эмда Акъ-Суу элни келечилери да къатышхандыла. Алай бла байрам эсде къалырча болгъанды.

Юч чаришден экиси Быллым элни тарыхында атларын айтдыргъан адамларына жораланган эди. Толгъурланы Магометни хурметине къуралгъан эришиуде Черек райондан Черкесланы Ислам хорлагъанды. Экинчи, ючюнчю жерле Бахсан райондан Ислам Жемуховха, Акъ-Суудан Атабийланы Ибрагимге жетгендиле. Толгъурланы Абдул-Керимни хурметине чабышыуда уа биринчи болуп белгиленген жолну Чегем райондан Къалабекланы Алим ёталгъанды. Экинчи эмда ючюнчю жерлеге Элбрус райондан Толгъурланы Мухтар

бла Бахсан райондан Рустам Гучев тийишли болгъандыла.

Ючюнчю чаришде хорлагъаннга Быллым элни администрациясына саугъасы жетерик эди да, аны Къалабекланы Алим алгъанды, экинчи болуп финишге Жемухов Ислам келгенди, ючюнчю жерде уа Атабийланы Ибрагим тохтагъанды.

Хорлагъанланы барысына да саугъагъа иерле, башха ат керекле, кубокла, администрацияны грамоталарын да бергендиле. Эришиуле баргъан кезиуде быллымчы тишируула локъумла биширип, чаришчилени, алайгъа келген эллилени уллусун, гитчесин да сыйлагъандыла.

Бу жолгъу чариш биринчи эди, болсада аны къурагъанла келир жыл да биягъы быллай байрам бардырыргъа, анга къатышыргъа бютюн аслам чаришчини чакъырыргъа, алай бла эришиулени төрели этерге келишгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

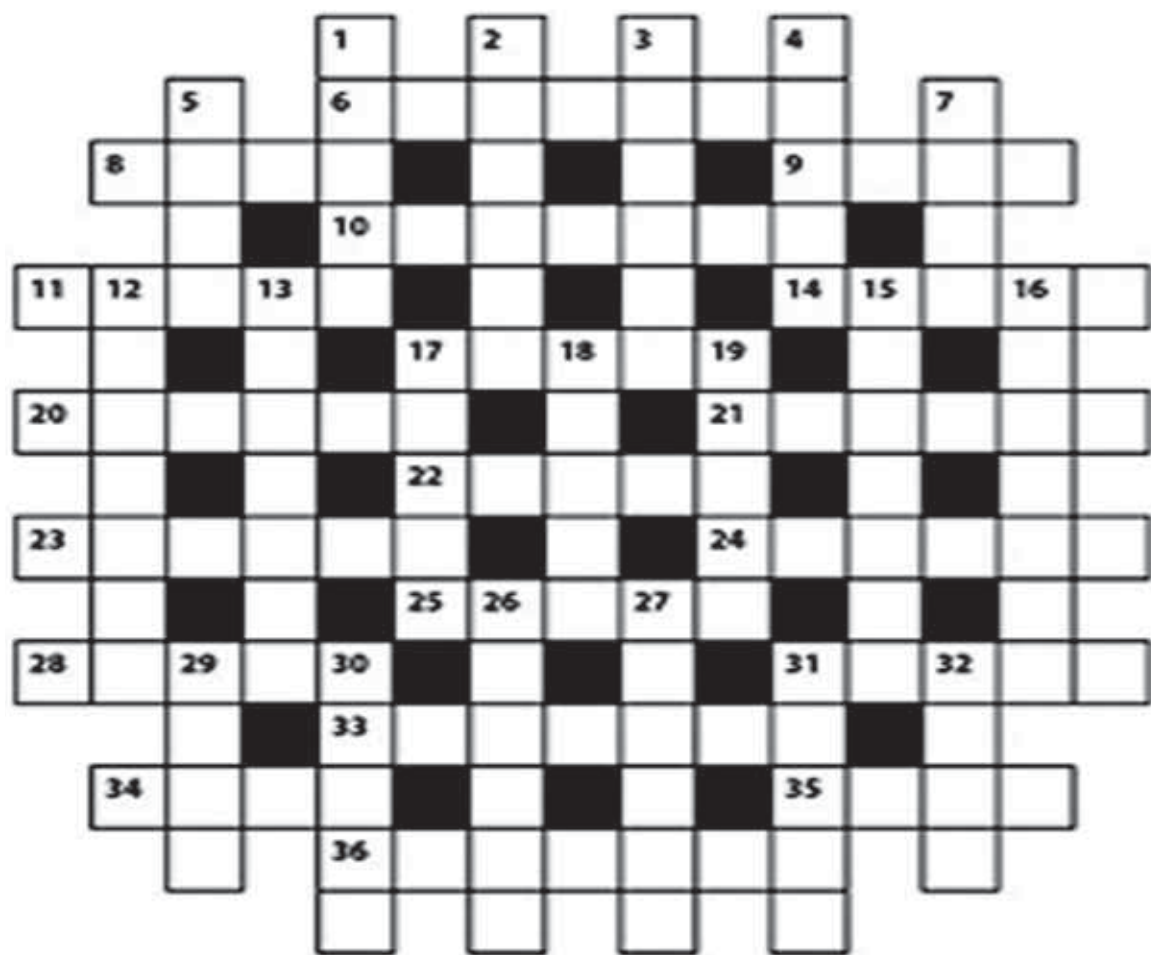
СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 6. Суратлау чыгъармала ары киредиле. 8. Къатып, гирях болгъан къош гюттю. 9. Бозаны бир тюрлюсю. 10. Юйге газет, журнал келтириучю. 11. Кюлкюлю хапарла. 14. Огъары Малкъарда эски эл. 17. Чыранлы тау. 20. Къолан тау. 21. Тишируу ат. 22. Грекли. 23. Бёчкени тутхан төгерек темир. 24.

Тенгиз къанатлы. 25. От беруу. 28. Ансыз юйге киралмайса. 31. Ачы татыу. 33. Узакъ этиу. 34. Анда аш биширедиле. 35. Таш къалау. 36. Сууну терен жери.

ЁРЕСИНЕ: 1. Миллет алда анга бёлюннгенди. 2. Ана ит. 3. Азан кычырыучу жер. 4. Урушдан сора аллай къабырла кёп къалгъандыла. 5. Инсан. 7.

Европаны бла Азияны бёлген суу. 12. Юйге кирген жерде тапка. 13. Прибалтикада жашагъан. 15. Мирзеу суургъан жерде ишлеген. 16. Спортчу. 17. Адамны санын къыйнагъан зат. 18. Мурдор. 19. Зат кымыучу. 26. Гитчечикле. 27. Къазахстанда белгили шахар. 29. Сыйлы сахтиян. 30. 11. Гитче къулакълы кёй, эчки. 31. Ашап, ашдан тоймагъан. 32. Къуран назму.

ГАЗЕТНИ 132-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 7. Сатанай. 8. Сурахай. 10. Къала. 11. Ыстым. 12. Алан. 13. Ачлыкъ. 15. Жур. 16. Малчы. 20. Апын. 21. Кылды. 25. Мурса. 26. Жан. 27. Тутушуу. 30. Аума. 32. Олтан. 33. Уруш. 34. Ауурлукъ. 35. Жумушчу.

Ёресине: 1. Адакъа. 2. Асаба. 3. Санатчы. 4. Батыш. 5. Хурма. 6. Хасапчы. 9. Отлукъ. 14. Ырпыс. 17. Алдау. 18. Къын. 19. Къыр. 22. Тутулуу. 23. Балта. 24. Чурукъчу. 28. Солуу. 29. Индус. 31. Ауруу. 33. Ууурт.

Зоопарк

Жаныуарла
къалай
кечинеделе?

Кюз артыны бу заманында чапыракъла, саргъалып, къызарып, тохтаусуз агъадыла. Бир-бирледе уа жауун жаууп, жел уруп, суукъ да болады. Анга да къарамай, солу паркыбыз адамланы кесине тартханлай турады. Зоопаркны жокълагъанла да кепдюле. Сабийле, абаданла да жаныуарлагъа, аланы аш ашагъанларына, халларына, къылыкъла-

рына сейир этип къарайдыла, бирде кеслери да сыйлайдыла.

Жаныуарланы бир къаууму суукъ кюнледе орунларына киредиле. Тегерек бурулуп, гумхотчукъларын да букъдуруп, татлы жукълайдыла. Алагъа анда жылыды, тазады, тапды. Болсада суукъ къанлыланы уа битеу жаныуарладан, къанатлыладан да бир жанлыракъ – экзотеррариумда – кечиндиредиле. Анда аланы кеп тюрлюлерин керюрге боллукъду. Гитче сарыуек да барды.

Жилянандан къоркъмагъан хазна адам жокъду. Мияла тышынандан къарагъанлыкъыма, мен да бек къоркъа эдим. Болсада алагъа аш къалай берилгенине уа бек сыйюп къарагъанма. Аланы, бизге айтханларына кере, айгъа бир кере ашатадыла. Гитче уу жилянлагъа уа чычханланы ашатадыла. Аланы зоопаркда ишлегенле сатып аладыла. Жилянла, гитчеле болгъанларына да къарамай, ашларын къарап-къарагъынчы жутадыла.

Бу сейирлик затха къараргъа кеп адам келеди. Сабийлеге, ата-аналагъа да ол бек тамаша керюнеди.

Зоотеррариумда дагъыда кесине кимни да эсин бурдургъан акъ жилян барды. Ол альбиносду. Республиканы зоопаркында тургъанлы иги кесек жыл болады. Аллай бир заманны ичинде паркны ишчилери жиляны бек жаратхандыла, анга ат да атагъандыла. Аны керюп, къоркъгъанымы эслегенлеринде: «Къоркъма, бу жилян бизни кесини иги шуэхунча кереди, адамгъа чапмайды, къапхан да этерик туйюлдо. Алай, ким биледи, сени биринчи кере кереди, бизни таныгъанлыкъгъа», – деп кюледиле. Орунну эшигин ачып, жиляннга ариу сёзле айта, башындан да сылай, ары ашырадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Билдирю

Башламчылыкъгъа таукеллендирир ючюн

24 ноябрьде Нальчикде «Синдика» къонакъ юйде «Бизнес-старт – 2022» форум бардырыллыкъды. Аны Къабарты-Малкъарны Экономиканы айнытыу министрствосу эмда республикада предпринимательствогъа себеплик этген ара ктурагъандыла.

Форум «Гитче эмда орта предпринимательство, сора дагъыда энчи предпринимательстволу башламчылыкъ» деген миллет проектни чеклеринде бардырыллыкъды.

Министерствода айтханларына кере, аны мураты – адамланы кеслерине иш къуараргъа келлендириудю.

Жыйылыгъа власть органланы келчилери, бизнес-тренерле да чакъырылгъандыла. Аны кезиунде къыралны бла бизнесни арасында стратегиялы байламлыкъла къурауну, регионну инвестициялы онгларын кючлендириуну, жангы амалланы сингдириуну юсюнден да барлыкъды ушакъ.

Къабарты-Малкъар Республиканы Маданият министрствосунда ишлегенле Къабарты-Малкъарны Халкъ чыгъармачылыкъ эм маданият-жарыкъландырыу ишни методика арасыны тамата редактору **ГЕРГЪОКЪЛАНЫ Мухаммедни къызы Фатиматха** анасы **ГЕРГЪОКЪЛАНЫ Зайнаф**, **Мухажирни къызы**, дуниясын алышханы бла байламлы уллу бушуу этип, къайгъы сёз береди.

Эсгертиу

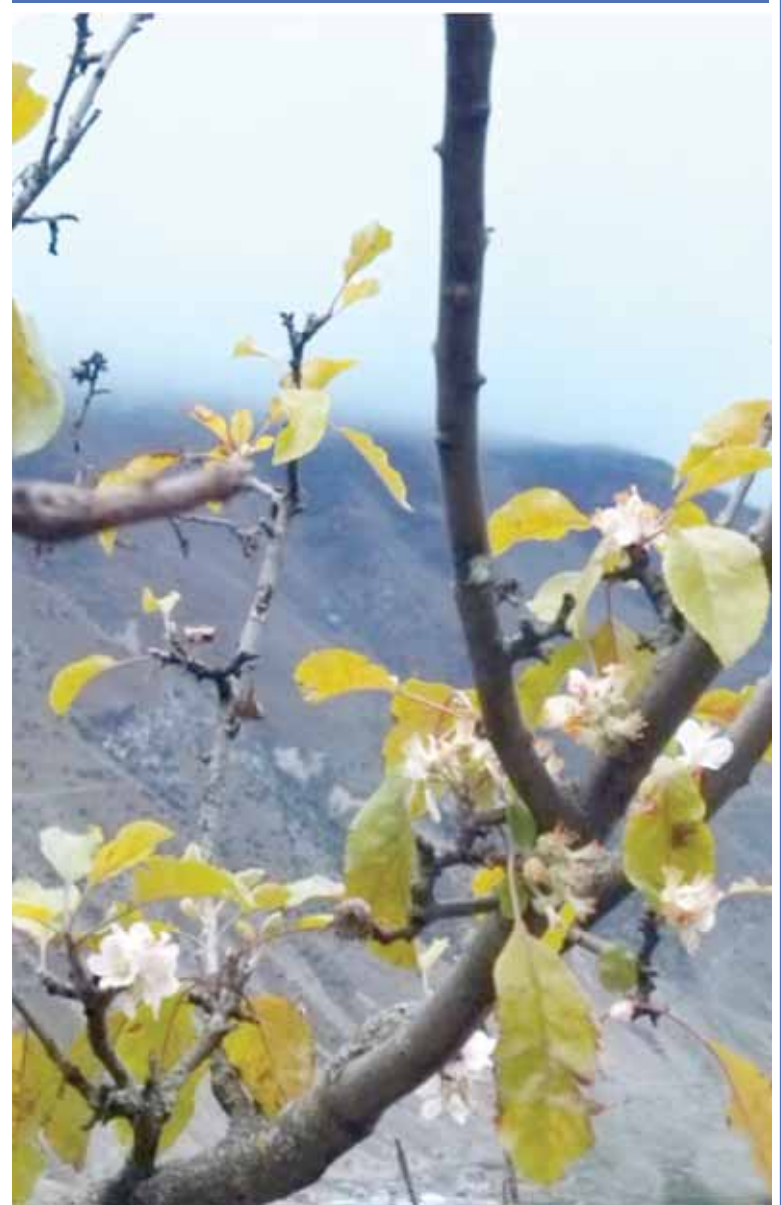
Врачха тюшерге
ахшы амал

Бизни республика врачлагъа «Госуслуги» порталда жазылыргъа онг берген проектни жетишимли таммалагъан регионланы тизмесине киргенди. Бу ишни КъМР-ни Экономиканы айнытыу эмда Саулукъ сакълау министрстволары бардыргъандыла. Аны чеклеринде «Врачха жазылыу» бла байламлы «Витрина данных» деген программа хайырланьыргъа берилгенди. Аны бла регион «Цифралы къырал оноу этиу» деген проектде белгиленген умуланы толусунлай таммалагъанды.

Экономиканы айнытыу министрствода айтханларына кере, «Витрина данных» программа «Госуслуги» порталны юсю бла регионну медицина системасына сингдирилгенди. Аны себепли иште чыгъаргъа боллукъ техникалы чурумланы саны бир процентге окъуна жетмезча болгъанды. Хайырланьучулагъа ол бек да алааматды, суйген врачларына жазылыргъа онг береди. Къырал да статистиканы жыйып, ойлап, тийишли оноула эталлыкъды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат
хазырагъанды.

Тамашалыкъ

Табийгъатны къужурлугъу

Тау эллерибизге жаз башы кеч келгенин, кюз арты уа эртте жетгенин билебиз. Анга да къарамай, Огъары Малкъарны эрттегили Зылгы элинде алма терекледен бири бу кюнледе ариу чакъгъанды.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ ХАСАН

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зукура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмалангъанды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кере
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Байсыланы Марзият - дежурный редактор, Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасарлары; Геляланы Валентина (1, 2-чи бетле), Ахматланы Люаза (3, 4-чю бетле), Зезаланы Лида (9, 10-чу бетле), Бийчеккуланы Жаннет (11, 12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1451 экз. Заказ № 2277
Багъасы эркинди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru